

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
Michaël 2014

Angst en vertrouwen

In beweging

kwartaalblad van de Christengemeenschap
18e jaargang nr. 4, Michaël 2014

Inhoud van dit nummer

Van de redactie 1
Het midden houden 1
Thema: Angst en vertrouwen 2
Serie: Op de groei 17
Michaëltijd 20
Bestuur en instellingen 24
Berichten uit de gemeenten 25
Allerlei 27
Internationaal 29
Boeken 31
Aankondigingen 34
Gestorvenen 35

Redactie

Nelle Amons, Jolanda van Dam, Jos van Damme,
Jolanda Gevers Leuven, Marianne de Nooi,
Marjolein te Pas

Redactieadres

In beweging, p/a mw. J. van Dam,
Putterweg 64, 3851 GE Ermelo
tel. 0341-550606
e-mail: inbeweging@christengemeenschap.nl
Ook voor inlichtingen over abonnementen

Financiën en advertenties

Jos van Damme, tel. 06-10298186
e-mail: vandammejos@kpnmail.nl
banknr. NL36INGB0009185951, BIC: INGBNL2A,
t.n.v. In beweging, 6721 BW Bennekom

Druk

Drukkerij Modern, Bennekom

Kopijdata

Adventnummer 1 oktober 2014
Paasnummer 1 februari 2015
Kopij graag aanleveren per e-mail
(inbeweging@christengemeenschap.nl).
De redactie behoudt zich het recht voor
ingezonden kopij in te korten of niet te plaatsen.

*Illustratie omslag: 'Storm op het meer: Ik ben het,
vreest niet'. Evangeliar Hilda von Metschede
(ca. 1000), Darmstadt*

De Christengemeenschap in Nederland en Vlaanderen Adressen en tijden van diensten

M=mensenwijdingsdienst, K=zondagsdienst voor de
kinderen, info: gezien onregelmatigheid navraag nodig.

Alkmaar, Oude Kanaaldijk 9, 1825 AT, 0226-345319,
M zo 10, di 9, do 10, za (info), K zo 9 (info)
Amsterdam, A.J. Ernststraat 869, 1081 HL,
020-6420769, bgg 4414949, M zo 10, wo 9,
do 10, za 9 of 11 (info), K zo 9.30 (info)
Antwerpen, H. Consciencelaan 107, B-2640 Mortsel,
03-4406821, M zo 10, wo 9.30, do 10 in Olen
(info), vr 9.30, K zo 9.30 (info)
Arnhem, Brugstraat 5, 6811 MB, 026-3621769,
M zo 10 (info), do 9.00 (info), K zo 9.30 (info)
Den Haag, Groot Hertoginnelaan 2, 2517 EG,
070-3634898, M zo 10.15, di 9 (info), wo 10 (info),
do 9, vr 10.30 (info), K zo 9.30 (info)
Driebergen, Rijsenburgselaan 2a, 3972 EJ,
0343-758838, M zo 10.30 (info), di 9.30 (info),
do 9.30, K zo 10 (info)
Eindhoven, Dorpstraat 122, 5504 HL, Veldhoven,
040-2221009, bgg 2520498, M zo 9.30 of 10.45
(info), wo 9.30 (info), vr. 9.30 (info), K zo 10 (info)
Het Gooi, Veldweg 1, Bussum, 1404 CV, 035-5417957,
bgg 6563160, M zo 10, do 10 (info), K 11.15 (info)
Groningen, Lauwersstraat 3, 9725 HD, 0592-347059,
bgg 0594-659558, M zo 10.30 (info), do 10 (info),
K zo 10 (info)
Leeuwarden, Droevendal 9, 8911 KK, 0594-659558,
M zo 10.30 (info), wo 9.15 (info), K zo 9.45 (info)
Leiden, Vestestraat 49, 2312 SW, 071-5727618, bgg
071-5121459, M zo 10.30 (info), do 10 (info),
K zo 10 (info)
Meppel, Catharinastraat 44, 7941 JG, 0522-452699,
M zo 10.30 (info), wo (info), K zo 9.45 (info)
Middelburg, Lange Noordstraat 62 (geen postadres),
0118-591628, bgg 583352, M zo 10 (info)
Rotterdam, Lumeystraat 33, 3039 ZN, 010-6652586,
bgg 4612203, M zo 10.30, di 9.30, wo 9.30, vr 7.30,
K zo 10
West-Brabant, Minckelersstraat 27 (geen postadres),
Breda, 076-5422983, bgg 5021945, M za 9.30 (info)
Zeist, van Tetslaan 4, 3707 VD, 030-6913868,
M zo 10.30, wo 9, do 8, vr 10 (info), K zo 9.30
Zutphen, Badhuisweg 27, 7201 GM, 0575-787294,
M zo 10.30, di 10 (info), do 9.15 (info), K zo 10 (info)

Landelijk secretariaat: 070-3451506
Groot Hertoginnelaan 4
2517 EG Den Haag
e-mail: secretariaat@christengemeenschap.nl
website: www.christengemeenschap.nl

Van de redactie

Vanaf 21 juni werden de dagen weer korter, de nachten langer. Als u dit leest, is dat proces al een heel eind voortgeschreden. We hebben hopelijk op weg naar de herfst de zomerzon zo in onszelf opgenomen, dat hij ons de kracht zal geven de draak de baas te kunnen, die in alle mogelijke verschijningsvormen in ons huist. In het verhaal van Sint Joris overwint hij de draak door hem met zijn speer in bedwang te houden, zodat de prinses haar gouden ceintuur als een halsband om zijn nek kan binden, waardoor zij hem als een schoothondje kan wegleiden. Een soort wensdroom voor onze kinderen en onszelf? Temmen, met de draak omgaan, niet bang voor hem zijn en je niet door hem laten overweldigen: het is het achterliggende thema van de eerste vier artikelen in dit Michaëlnummer en van de serie 'Op de groei', een thema dat echt bij het Michaëlsfeest hoort.

Een artikel over Albert Schweitzer van Marjolein te Pas laat zien, hoe hij ten koste van grote offers zijn levensmotto waar maakte: "Ik roep de mensheid op tot de ethiek van 'eerbied voor het leven'". Geen wonder dat hij de held van veler, ook mijn, jeugd was. Wat een man!

Als je naast de artikelen de verslagen, het nieuws en de aankondigingen leest, dan kun je je bewust worden, dat je niet alleen lid of belangstellende bent in je eigen gemeente, maar dat je deel uitmaakt van de wereldwijde beweging voor religieuze vernieuwing, waarvan wij de vertegenwoordigers in 2017 naar alle verwachting weer zullen kunnen ontmoeten op de internationale Pinksterconferentie in Ahoy, Rotterdam. Ik kan me er nu al op verheugen!

Nelle Amons

Het midden houden*

Hij lijkt zelf wel zijn evenwicht te moeten zoeken bij het wegen van de zielen, te midden van het bazuinen bij het laatste oordeel. De balans houdt hij in zijn hoog naast zijn hoofd opgeheven rechterhand; de mensenzijel in de rechter weegschaal gaat omhoog, die in de linker omlaag. Zijn linkerhand is behoedzaam naar deze dalende zijde van de balans gericht. Om in evenwicht te blijven beweegt zijn bovenlichaam iets naar links, waardoor zijn vleugels, mantel en ook zijn gordel de stand van de balans weerspiegelen. Maar door het naar voren plaatsen van zijn voet bewaart hij toch een dynamisch evenwicht, lichtvoetig als een danser. De recht-opstaande naald van de balans slaat zo uit dat hij over het medaillon, dat zijn mantel bij elkaar houdt, precies gericht is op zijn gelaat. Wie het midden wil houden heeft Michaël nodig, zo lijkt de naald ons te vertellen.

Rogier van der Weijden maakte Michaël tot de centrale figuur van zijn altaarstuk, dat gewijd is aan het laatste oordeel. Boven hem troont Christus als kosmisch wezen op de wereldbol, links en rechts zijn symmetrisch opdrachtgevers, apostelen en heiligen gegroepeerd. Met zijn stralend witte gewaad lijkt hij uit het paneel naar voren te treden, zijn blik op ons gericht. Ook zijn gelaatsuitdrukking houdt het midden: geen triomf, geen verwijt, geen vreugde, geen verdriet neemt de overhand; maar zijn blik is intens, hij is volledig aanwezig. Hij? Zowel gestalte als gelaat zijn noch uitgesproken mannelijk, noch vrouwelijk. Ook daarin houdt hij het midden.

Ton Besterveld

* Zie de afbeelding ter afsluiting van het themageedeelte op pag. 16.

Thema: Angst en vertrouwen

De aartsengel Michaël nodigt uit om moedig te zijn en je angst te overwinnen. In de eerste bijdrage van dit themagedeelte schrijft Mathijs van Alstein (geestelijke) hoe angst, het kijken in de afgrond van leegte, je kan openen voor het wereldal. Angst gaat veelal gepaard met een beleven van onmacht. Filosoof Christine Gruwez onderzoekt hoe de omvorming van onmacht een verlossende uitwerking kan hebben. Als mensen van deze tijd ontkomen we niet aan de macht – vaak voortkomend uit angst – en onmacht van de media. Journalist Toon Schmeink stelt zich de vraag, wie die macht eigenlijk verleent. En het vertrouwen? Schrijfster en actief beeldend therapeut Jeanne Meijs gaat op zoek, hoe je het vertrouwen in jezelf en in je taak als opvoeder kunt versterken.

Ongeborgen in de onthulling: de poorten van de leegte

door Mathijs van Alstein (geestelijke in de gemeente Zeist)

Tien jaar geleden overspoelde een vloedgolf in de Indische Oceaan de kustlijn van Indonesië. Sindsdien is het Japanse woord hiervoor,

tsunami, wereldwijd bekend. Deze natuur-ramp gaat nog steeds door voor een van de ergste ooit. De aardbeving die eraan vooraf-

Tsunami

ging was de derde grootste die ooit gemeten werd; de ravage werd in het nieuws 'apocalyptisch' genoemd.

Het woord *tsunami* en wat het betekent – een alles overdonderende massa nietsontziend water – laten zich slecht als metafoor gebruiken. De vergelijking loopt altijd mank. Toch draagt het fenomeen van de vloedgolf iets in zich waardoor het met recht in verband wordt gebracht met de Apocalyps.

De bewegingskracht die een vloedgolf ontwikkelt geeft namelijk iets prijs over hoe een overrompeling tot stand komt: voordat een vloedgolf de kust nadert, trekt zij al het water naar zich toe. De golf voedt zich met de massa water die zij voor zich heeft, niet zozeer met het water dat zij in de rug heeft. Aan de kust trekt de waterlijn zich plots terug, met een dramatische snelheid die onheilspellend is. Aan de vloed gaat een razendsnelle eb vooraf. Al het water in de zee wordt weggezogen om niet lang daarna brullend en met verwoestende kracht terug te keren.

De dynamiek van leeggezogen te worden om daarna overrompeld te worden, is niet alleen die van de vloedgolf. Het is ook die van de angstaanval. Wie vertrouwd is met de angst weet dit. In de angst voelen wij ons eerst en vooral leegstromen: wij hebben geen houvast meer, niet aan onszelf en niet aan de wereld. De bodem lijkt onder ons weg te zakken. Als een zak waaruit alle lucht wordt gezogen slaat de beklemming toe. Precies in deze benauwenis worden wij overmand door iets wat we niet kunnen duiden: ruimte en tijd slaan zich over ons heen en slokken ons op. Wie geen kreet slaakt in de angst was er te verbijsterd voor; een zee van werkelijkheid is al over hem heen gespoeld. Angst is verdrinken in de volheid van al wat is.

Het Niets is voorportaal

Het is geen toeval dat de angst als thema pas laat in onze geschiedenis opduikt. In vroegere tijden kwam het er beslist vaak op aan dapper te zijn – op het slagveld oog in oog met de

vijand of in de tempels oog in oog met de goden. Moed is van alle tijden en bang zijn dus ook. Angst echter is iets anders dan bang zijn. De existentialisten, die in de loop van de 19e en 20e eeuw de angst als uitdrukking en oertoestand van ons menszijn verwoordden, hebben er met recht op gewezen dat angst en vrees twee heel verschillende fenomenen zijn. Vrees is altijd gericht op iets wat onmiddellijk voorhanden is: een leeuw, een mes, een geweer. Angst is geen vrees. In tegenstelling tot vrees is de angst nergens op gericht; angst is altijd angst voor het onbestemde, het vage, het afwezige.

Dit is geen bijkomstigheid. Dat de angst zich op 'niets' in het bijzonder richt, is veelzeggend. Dit 'niets' is namelijk een leegte, die precies in de angst ervaarbaar wordt: de angst, zo stelde Martin Heidegger, brengt ons binnen in het wezen van het Niets. "Dat de angst het Niets onthult", zo schrijft hij, "bevestigt de mens zelf meteen nadat de angst geweken is. Met de helderheid van de blik, die elke frisse herinnering met zich meebrengt, moeten we zeggen: waarvoor en waarom wij angstig waren, was 'eigenlijk' – niets. Inderdaad: het Niets zelf – als zodanig – was daar." (1)

In de angst zijn we niet bang voor iets, maar staan wij integendeel voor de volkomen afwezigheid van iets. De leegte van het Zijn staart ons aan. Deze ervaring voor het Niets te staan, sterker nog, in het Niets opgenomen en erdoor verzwolgen te worden, is geen ervaring van de mens uit de antieke tijd of de Middeleeuwen. Het Griekse woord voor wereld, *kosmos*, heeft een bijklank van volheid en harmonieuze volkomenheid waarin het Niets nog ver te zoeken is. Pas in de late Middeleeuwen, die de overgang naar een ander tijdperk markeren, de moderne tijd, stoten de mystici op 'iets' wat zij Niets noemen (2).

In deze nieuwe bewustzijnsruimte krijgt de angst haar voedingsbodem. Angst is dus een fenomeen dat zich pas kan voordoen in een tijd waarin de mens zelfbewust wordt, een tijd waarin goden en engelen zich terugtrekken

Dodenmasker van Friedrich Nietzsche

en de wereld zich beslissender onthult; een tijd inderdaad die in het teken van de Apocalyps staat. Dat wij in de angst verdrinken in te veel werkelijkheid en dat de angst tegelijk het Niets openbaart, lijkt daarom misschien een tegenspraak, maar is het niet. Voor een dieper beleven wordt duidelijk dat de wereld zich pas werkelijk toont in de doorgang door het Niets – en dus ook in de angst die daarmee gepaard gaat. Het Niets, de grote leegte, is de poort naar het Zijn.

Deze poort naar het Zijn is datgene waar het in de Apocalyps om gaat. Apocalyps betekent niet alleen voor gruwelijke taferelen staan maar ook en vooral de onthulling van wat ten diepste is. Van deze onthulling is het Niets het voorportaal. De afgronden van de 20e eeuw, die niet alleen de mystici maar hele bevolkingslagen voor het Niets plaatsten, zijn enkel van hieruit te begrijpen.

Angst: orgaan voor de leegte

In de 19e eeuw propageerde Friedrich Nietzsche 'een omwaardering van alle waarden': datgene waarop de mensheid eeuwenlang vertrouwd had – een in zichzelf rustend geheel van joods-christelijke basisprincipes – zou, zo stelde hij, een reus op lemen voeten blijken. De instorting van dit waardesysteem was op handen en de mensheid zou onvermijdelijk de diepten van het nihilisme leren kennen. God is dood. Wij vallen aan een stuk door, achterwaarts, zijwaarts, voorwaarts, alle kanten op; wij dolen, zo schreef Nietzsche, door een oneindig Niets. (3)

Ongelijk heeft hij niet gekregen. Het morele referentiekader verdween inderdaad en dat met een snelheid die hijzelf vermoedelijk niet voor mogelijk had gehouden. Veertien jaar na zijn dood lag Europa bezaaid met lijken. Nog een paar decennia later had het nihilisme zo aan kracht en vaart gewonnen, dat een industriële vernietiging van hele volkeren mogelijk werd. De moderne mensheid keek in de afgrond en leerde wat haar profeet zestig jaar eerder al wist: "Wie met monsters vecht, moet oppassen zelf geen monster te worden. De afgrond kijkt binnen bij wie er lang in kijkt." (4) Hoewel de vergelijking met een tsunami meestal mank loopt, lijkt ze in dit geval dus niet overtrokken te zijn. De 20e eeuw rolde als een vloedgolf, die zich voedde met wat zij leegzoog. De mensheid lag braak en werd overspoeld. Het fatum voltrok zich. In zekere zin is daar tot op heden geen verandering in gekomen. Wie kan zeggen dat de gebeurtenissen van de vorige eeuw afgelopen zijn? Als een half bewuste, donkere rest slepen wij de laatste honderd jaar met ons mee. Het verhaal gaat door. Want het is een illusie te denken dat de krachten die de vorige eeuw misvormden intussen verzonken zouden zijn. De Apocalyps is niet afgesloten.

De psychiatisering van de angst – hoewel in sommige gevallen ongetwijfeld terecht – wil dit maar al te graag waar hebben. De norm is om fit en blij gezind te zijn. Wat daarvan

afwijkt moet gemedicaliseerd worden. Zo wordt een valse ideologie van geluk ervoor verantwoordelijk dat de angst uit haar basisfunctie wordt ontzet: orgaan te zijn namelijk voor de eendeloosheid van de leegte. Hier mogen we onszelf niets wijs maken.

Wij missen iets wanneer we onszelf blind maken voor het feit dat angst, in al haar duisternis en misselijkheid, tegelijk een toegang biedt tot iets anders. Het mag er niet op uitdraaien, dat met de angst ook de Apocalyps gepsychiatriseerd wordt! Wij leven in een tijd van grote en fundamentele zijsonthulling. Daar hoort een kijken in de afgrond bij. Dit is een drama, maar ook een kans die juist in de angst gegrepen kan worden. De duisternis wil erkend en verkend worden. Pas zó licht de wereld in haar diepte op. Bij Heidegger heet het daarom: "Het angstig zijn ontsluit oorspronkelijk en direct de wereld als wereld." (5)

Dat wil zeggen, de angst sluit ons niet af, maar opent ons juist, en wel voor iets waarvoor wij maar al te graag op de vlucht gaan: de afgrond waarop onze wereld danst. Wanneer we het woord 'wereld' in dit citaat in haar antieke betekenis nemen, dat wil zeggen als *kosmos*, dan ontsluit de angst voor ons niets minder dan het wereldal zelf. Dit lijkt merkwaardig, maar waarom zou dit niet zo zijn? Dat de angst onaangenaam is, mag niet als argument tegen haar worden gebruikt. Als het een mensheidsopgave is om over de afgrond heen te gaan – omdat pas aan de andere kant ervan de geest gevonden wordt – dan moeten wij maar verdragen dat die afgrond in de angst ook bij ons binnen kijkt. Wanneer wij ons hersteld en herpakt hebben, zullen we verrijkt uit deze ervaring terugkomen.

Voorbode van iets nieuws

Het is wat dit betreft beslist geen toeval dat angst en vrijheid met elkaar in verband staan. Zelfsprekend zijn wij in de angstaanval hoogst onvrij. Maar toch legt de angst in onszelf precies die dimensie bloot, die met de vrijheid in de wereld gekomen is. Goden

konden pas vrije mensen in het wereldal plaatsen door zichzelf in hun goddelijkheid terug te trekken. Vrijheid kon enkel verworven worden in het niet-waarnemen van een geestelijke wereld.

Dit is het Niets dat zich aan het eind van de Middeleeuwen – voorlopig nog in de troostende schoot van de mystiek – voor het eerst liet gelden. De geestelijke wereld trok zich terug, als water aan het strand na een zeebeving. De mens verloor de geest die hem wekt. Daarmee is duidelijk dat het nihilisme niet onverhoeds in de wereld kwam. De leegte is gewild. Pas in de emancipatie van haar goden kon de mensheid tot zichzelf komen. En daar is het niet de mens, maar wel de godheid die deze emancipatie initieerde!

De Griekse *kosmos* is geordend en harmonieus, omdat de goden er nog in beleefd worden. Hetzelfde geldt voor het middeleeuwse gemoed en haar engelen. Bij het begin van de moderne tijd verdwijnen goden en engelen uit het zicht en wel op initiatief van die goden zelf. Het is nu aan de mens om aan het stuur van de werkelijkheid te zitten. De lege ruimte die daarmee ontstaat is huiveringwekkend, maar tegelijk de voorbode van iets nieuws. Want in het initiatief van de godheid om zich terug te trekken ontstaat de ruimte voor het initiatief van de mens. Initiatie en initiatief zijn niet toevallig met elkaar verwant. De waarlijk vrije daad, het waarlijk initiëren, is, aldus Rudolf Steiner, niets anders dan een *creatio ex nihilo*, een schepping uit het Niets. (6)

Een vrije daad immers, is een daad zonder oorzaak, een daad die niet te verklaren is uit iets wat eraan voorafging. De vrije daad is geen gevolg maar wel een oorzaak, een vraag aan de kosmos die op antwoord wacht. Daar moet de mens geduld uitoefenen. Zonder stilte van de goden geen vrijheid. Dat is het geheime credo van het nihilisme. De geestelijke wereld stuurt ons het Niets in opdat wij aan de andere kant van het Niets onszelf zouden vinden, vrij en zelfbewust, als bouwstenen voor een volgende wereld.

Angst is hiervan een noodzakelijk bijverschijn-

sel. Angst is een katalysator van de vrijheid. Nogmaals Heidegger: "De angst openbaart aan het menselijke bestaan de verhouding tot haar oereigen mogelijkheid, dat wil zeggen (...) de vrijheid om de eigen mogelijkheden aan te grijpen." (7) Hiermee is aangegeven dat angst ons het leven niet onmogelijk hoeft te maken, maar integendeel een mogelijkheid biedt, de mogelijkheid onze eigenste opgave te grijpen: vrij te zijn in de apocalyps en vanuit het Niets onszelf en de wereld scheppend aan elkaar te herschenken.

Referenties

1. Martin Heidegger, Wegmarken, Vittorio Klostermann, Frankfurt am Main, 1996, p.112.
2. Meister Eckhart, Preek 71, Manesse Verlag, Zurich, 2000, p.287.
3. Friedrich Nietzsche, De vrolijke wetenschap, paragraaf 125.
4. Friedrich Nietzsche, Voorbij goed en kwaad, paragraaf 146.
5. Martin Heidegger, Zijn en Tijd, paragraaf 40.
6. GA 107 Geisteswissenschaftliche Menschenkunde, 19e voordracht.
7. Martin Heidegger, Zijn en Tijd, paragraaf 40, mijn klemtoon.

Onmacht: van uitweg naar inweg

door Christine Gruwez (filosofo, Antwerpen)

Een ervaring, die steeds duidelijker deel is gaan uitmaken van het tijdgenoot worden, is deze van de onmacht. Vele tijdgenoten beleven onmacht als iets wat hen dag in dag uit begeleidt en waar ze zich geen raad mee weten. De zoektocht naar vluchtwegen, wég van de onmacht, is een soort industrie geworden. Het aanbod aan allerlei wegen om uit de onmacht weer weg te geraken is in volle expansie.

Waarom? Waartoe?

Onmacht doet zich telkens voor wanneer we met werkingen van het kwaad worden geconfronteerd en niet bij machte zijn om dit te verhinderen. Niet dat deze ervaring een nieuw fenomeen zou zijn in de geschiedenis van de mensheid. Een van de oudst gestelde vragen is immers een vraag die aan God is gericht en die onmiddellijk betrekking heeft op het lijden en de verwoestingen die door de werking van het kwaad worden veroorzaakt. Het is de vraag van Job en de vraag van tallozen in zijn voetspoor. Een vraag die zich in één enkel woord laat samenvatten: waarom? Waarom viert het kwade hoogtij? Waarom worden de onschuldigen getroffen en gaat het de boosdoeners goed? Doch het vertrouwen van Job in de uiteindelijke goedheid van de schepping hield stand. Dit is niet zonder meer het geval in de huidige

tijd. Het vertrouwen in de goedheid, in het goede als zodanig is gaan wankelen. Het kwade treedt in al zijn verschikkingen op de voorgrond. Het eist alle aandacht op. Het goede daarentegen lijkt zwak, nietig. Onnodig te zeggen dat dit de ervaring van onmacht nog versterkt.

Waarom worden kinderen misbruikt, mishandeld en gaat het sekstoerisme onverminderd door? Waarom worden bijvoorbeeld in een land dat de democratie hoog in het vaandel voert, folterpraktijken stilzwijgend toegelaten, terwijl diegene die dit aan het licht heeft gebracht, voor het gerecht wordt gedaagd? Waarom moet ik als wakker mens dag in dag uit in onmacht leven bij het zien van wat er rondom mij gebeurt? Ben ik dan gestraft voor mijn wakkerheid? Had ik maar beter kunnen verder slapen? Of word ik verondersteld te vluchten in een of andere diepzinnige

'Job wordt door de duivel beproefd', Hans Leonhard Schäufelein (1510), Kupferstichkabinett Berlin

verklaring, waartoe al dat leed en onrecht wel moeten dienen?

Ongelovig worden lost niets op. Het is hoogstens een uitweg. Waar is de goddelijke almacht? Waarom grijpt God niet in, al was het maar om ten minste één keer het recht te laten zegevieren? Eén keer zou voldoende zijn om aan te tonen dat Hij het wel degelijk kan. Of kan Hij het niet?

Het is hier dat de onmacht als inweg begint: op het punt waar noch een God, noch menselijke zingeving, noch beproefde wijsheid, noch een hoogstaand ethos in staat blijken om een antwoord te geven op de vraag naar

het waarom van het kwaad. Om te beginnen is de enig mogelijke vraag betreffende het kwaad deze: van het waartoe, niet van het waarom. En verder is de vraag naar het waartoe van het kwaad niet los te maken van de vraag naar het goede. Waartoe het goede?

Als het om het goede gaat, is onmacht een niet te ontwijken weggenoot. Het kwade dat ons tot machteloosheid brengt, maakt echter ook mogelijk dat het goede 'groeit'. Niet in de betekenis dat het toeneemt, maar in de betekenis dat het een groter goed wordt. Naar zijn substantie wordt het méér goed. In zijn voordrachten over de Apocalyps van Johannes sprak Steiner erover hoe het kwade in zijn werking, 'de oorlog van allen tegen allen', steeds de overhand blijkt te krijgen. Maar dat dit tegelijkertijd mogelijk maakt dat het grotere goede ontstaat. (De Apocalyps van Johannes, GA 104, voordracht van 25 juni 1908).

Het goede in elk van ons streeft naar heelheid. En is bereid daartoe kwetsbaar te worden. Wie in de eigen onmacht gaat staan,

doet afstand van alle verdere pogingen om een situatie te beheersen. Hij gaat zitten met zijn eigen onvermogen en pijn, zoals Christus ging zitten met de zondaars en de tollenaars. Niet om hen te beleren, maar om met hen te zijn; als een van hen. Een God die over alles steeds de controle houdt, hoe zou je je daartoe ook kunnen verhouden? Maar de onmacht die Christus heeft doorstaan is een appèl om als mens de inweg bewust te gaan.

Van ondergaan naar zelf dragen

Onmacht kan een weg worden die opent naar wat in je onvrij, naar wat in je nog

gebonden is. Dan gaat het niet om een bevrijden uit maar een vrij worden in. Niet uit maar in de onmacht word je vrij. Dit lijkt een verdoorgedreven paradox. Des te meer, omdat bij het optreden van onmacht de eerste reactie als vanzelfsprekend een ontwijken, een vluchtbeweging is. Het lijkt alsof onmacht je van je mogelijkheden afsnijdt.

Maar op de vlucht slaan voor onmacht brengt je nog verder weg van je mogelijkheden! Tenminste, van de mogelijkheid om een situatie aan te kijken en aan te gaan. Op onmacht in te gaan: dit vraagt noodzakelijkerwijze om een 'ommekeer', een veranderen van de zin, van de richting, een *metanoia*. In de omkering ontstaat nu juist bevrijding, een bevrijden dat tevens een verlossen is. Ook daarin ligt het absolute en het radicale van deze ervaring. Radicaal omdat het je brengt naar je 'radix', de wortel van wie je bent.

Uiterekend daar ligt het absolute van onmacht als inweg. Ingaan in je onmacht kan iets nieuws doen ontstaan. Je wordt van mens tot medemens. Onmacht treft jou als enkeling. Maar de weg die zich opent als een inweg, strekt zich uit tot je medemens.

De richting die je dan inslaat, is dan ook de enige die in de zin van het nieuwe verder kan voeren. Er is immers geen weg terug! Geen uitweg maar een inweg. Niet om onmacht te ondergaan is het te doen, maar om het actieve kunnen dragen ervan. Dit brengt geen afzwakking van de ervaring van onmacht mee. Met onmacht valt niet te onderhandelen! Maar de omslag van het ondergaan naar zelfdragend worden is het kritieke punt. Juist door het aangaan van onmacht wordt het absolute ervan in zijn volle omvang duidelijk.

Daardoor wordt tevens duidelijk waarom met zoveel aandrang naar wegen wég uit de onmacht wordt gezocht. Niet alleen de ervaring als zodanig schrikt af. Op dit vlak zijn tal van middelen ter verdooving en ter verdringing voorradig. Wat wel afschrikt, is het appèl dat in de diepte van de ervaring verborgen ligt en vraagt om ontsloten te worden. Een appèl tot onvoorwaardelijke verlossing, niet van mezelf

maar van de ander, van al het andere. Het absolute is een reële kracht, een kracht waarvan ik zelf de drager blijf te zijn. Dat dit enkel een 'zachte kracht' kan zijn, leer ik uit de ervaring van de zelf gedragen onmacht. Dit zelfdragende houdt tevens kwetsbaarheid in. Bewust voltrokken kwetsbaarheid, geen weerloosheid. Zelf gedragen onmacht en zelfgekozen kwetsbaarheid beschouw ik als kiemen voor een nieuwe cultuur.

Van dit absolute gaat duidelijk een appèl uit, op voorwaarde dat je de moed vindt om het aan te kijken. Een direct appèl aan datgene in mij wat in staat is dit appèl te beantwoorden. Ik kijk niet de andere kant op, maar kijk de onmacht in mij aan. Ik beaam de onmacht. Dit wil zeggen: ik beaam in mij de brandende vraag; ik word aangeraakt door het vermogen om te kunnen verlangen. Een verlangen dat enkel kan uitgaan naar het andere dan mezelf. Ik word genoot van mijn tijd. Ik word tijdgenoot.

Iedere verlossing kan ook omschreven worden als een transfiguratie van de oude wereld tot een nieuwe schepping. Of de omvorming van de oude tot de nieuwe Adam. Nieuw hierbij is dat verlossing steeds ook de ander insluit. Bij bevrijding kan het, dat het in eerste instantie om jezelf gaat. Bij verlossing kan het uiteindelijk enkel om de ander gaan. Bernard Lievegoed, wiens laatste geschrift de titel *De redding van de ziel kreeg*, heeft het manicheïstische motief ooit aldus verwoord: "Het is niet jouw ziel die gered moet worden, maar deze van je medemens."

Het waarom, dat ooit aan het begin stond van het vragen van de mens naar de zin en de betekenis van het kwaad, kan door de ervaring van de onmacht tot een 'waartoe' worden, tot een brandende vraag. Een vraag waarin de ander verschijnt als 'broeder', die mij tot het medemens worden uitnodigt.

(Uit: Meditaties over Onmacht, Uitgeverij Via Libra)

Macht en onmacht van de media

Toon Schmeink (gemeente Driebergen, van 2000 tot 2008 lid van de Raad voor de Journalistiek)

"Pas door de gedrukte informatie kon datgene ontstaan wat we gewoonlijk aanduiden met de term publieke opinie. De hele mensheid werd als het ware betrokken bij het grootse plan dat de loop van de wereldgebeurtenissen stuurt. In de vorm van vlugschriften, traktaten en pamfletten sprak het individu tot het geheel. De 17e eeuw heeft het krantenwezen ontwikkeld en daarmee ook de invloed die van de volksgeest uitgaat. Naast regeringen en afzonderlijke staatslieden verschijnt nu ook het volk op het wereldtoneel en dat volk spreekt een woordje mee als het gaat om de grote politieke en culturele vraagstukken. En iedere staatsman afzonderlijk voelt zich gedwongen om zich aan te passen aan de publieke opinie, als hij tenminste met succes wil opereren."

Deze woorden over macht en functie van de media sprak Rudolf Steiner op 17 juni 1900 in Berlijn voor een afgeladen zaal van drukkers en letterzetters ter gelegenheid van de 500ste verjaardag van Johannes Gutenberg, de Duitse tegenhanger van onze eigen Laurens Janszoon Koster, uitvinders van de boekdrukkunst.

'Watergate' is in onze tijd nog steeds het meest aansprekende en spectaculaire voorbeeld van de macht van de media. Twee journalisten van de Washington Post mobiliseerden de Amerikaanse publieke opinie en schreven in 1974 de leider van de grootste wereldmacht, Richard Nixon, uit het Witte Huis. Uit enquêtes blijkt dat de meeste Nederlanders de media zien als een massieve elite van hetzelfde soort als politici en ondernemers. De vraag is of dat beeld klopt.

Ondanks het ridiculiserende toontje van een aantal kwaliteitskranten en badinerende teksten van het NOS-journaal, bleek de opkomst van Pim Fortuyn onstuitbaar. Hoezo macht van de media? Achteraf moesten die media hun wonden likken. Fortuyn bleek te staan voor gevoelens van woede en onmacht van

'De Drucker: Schept uw geluck uit pers en druck'. J. en C. Luiken (1694). Uit: 'Het menselijk bedrijf', Amsterdam

een flink deel van de bevolking, met name in achterstandswijken, die tot op dat ogenblik aan de gezamenlijke media kennelijk totaal onbekend waren. Bij veel kranten, weekbladen, radio en tv-programma's leidde het fenomeen Fortuyn tot heftige redactievergaderingen over de centrale vraag 'hoe kon

het zo grondig mis gaan met onze rapporterende, journalistieke taak ten aanzien van ontwikkelingen in de samenleving?' Intussen maakte Fortuyn slim gebruik van de positie van underdog, die de media hem ongewild op een presenteerblaadje hadden aangereikt. Vandaag hebben we de affaire van een oud-secretaris-generaal van justitie, wiens naam al jaren lang wordt genoemd in verband met pedofilie. Een onderzoek naar deze beschuldigingen door de Centrale Recherche Informatiedienst (CRI) werd op last van de hoogste ambtenaren op het ministerie van Justitie plotseling afgebroken. Nog steeds is er geen krant, radio of tv-programma, waarin aan het licht is gebracht wie dit onderzoek heeft afgebroken en waarom? Macht van de media?

Eigen toezicht

Sinds de jaren vijftig hebben de media zich krachtig losgemaakt van religieuze en ideële achtergronden, van de zogenaamde 'zuilen', maar ook van het aanschurken tegen de politieke macht. Een afspraak tussen minister-president en hoofdredacties over terughoudende berichtgeving ter bescherming van het Koninklijk Huis in de Greet Hofmans affaire, zoals midden jaren vijftig, is vandaag ondenkbaar. De vrijheid van meningsuiting in dit land is mede door deze emancipatie tot een van de hoogste ter wereld gestegen.

En inderdaad, als het gaat om correctie of controle op berichtgeving is er weinig wat de media in de weg wordt gelegd. Correctie, uitsluitend achteraf na publicatie, kan alleen worden afgedwongen door de rechter of de Raad voor de Journalistiek, een corrigerend orgaan van de eigen beroepsgroep. De rechter is in Nederland in het algemeen zeer terughoudend bij het veroordelen van media en het toekennen van eventuele schadevergoeding voor onzorgvuldige publicaties. De wankel positie van de Raad voor de Journalistiek is een voorbeeld van de onmacht binnen de eigen beroepsgroep om te komen tot volwassen toetsing aan normen van zorgvuldige

journalistiek. Als het niet lukt op dit terrein van zelfregulering vooruitgang te boeken, bestaat de kans dat de overheid met een eigen media-toezicht komt, waardoor de invloed van de politiek op de inhoud van kranten, radio en tv-programma's een direct gevaar kan worden voor een vrije pers. Haagse plannen hebben gelukkig nooit het stadium van wetgeving bereikt. Maar wat niet is, kan komen. Dat brengt dus een extra grote verantwoordelijkheid met zich mee voor hoofdredacties bij het toezien op publicaties waarbij een of meerdere mensen of instituten worden beschuldigd van onjuist, onwettig of crimineel gedrag. Of zoals hoofdredacteur van Elsevier Arendo Joustra ooit formuleerde: "Wij moeten niets. Wij staan buiten de instituties. De enigen aan wie wij verantwoording moeten afleggen zijn onze lezers. Verder aan niemand." Mede daarom hebben veel kwaliteitskranten een Ombudsman/vrouw in het leven geroepen om het eigen journalistieke handelen tegenover de lezer te verantwoorden.

Een voorbeeld van de goede werking van deze ombudslieden is de wijze waarop NRC/Handelsblad zichzelf corrigeerde bij de achteraf geheel onjuist gebleken berichtgeving over de aard van de verwondingen die prins Johan Friso bij het skiën had opgelopen. Zowel de ombudsman als een voor dit geval ingehuurd collega van een andere krant, hebben geconcludeerd dat door verslaggeefster, nieuwsdienst en eindredactie van NRC/Handelsblad ernstige kunstfouten waren gemaakt. Er verscheen vervolgens op de voorpagina een royaal excuus aan Koninklijk Huis en lezers. Helaas hebben radio en tv op het terrein van eigen toezicht nog veel te winnen, want het is alleen al bijna onmogelijk, behalve bij het NOS-journaal, om een telefoonnummer te vinden van een radio of tv-programma; mailtjes worden op de bekende standaardmanier afgescheept.

Macht uit handen van de hoogste dienaar

Een ander gevaar dat de media – in het bijzonder de kranten – bedreigt, zijn de aanhou-

dende bezuinigingen, die ertoe leiden dat er steeds minder journalisten beschikbaar zijn voor het ophalen van nieuws, maar vooral ook voor onderzoeksjournalistiek naar kleine en grotere 'affaires'. Onderzoek naar het bestuurlijk functioneren op alle maatschappelijk velden is een essentieel deel van de taak van media. Als die functie door een tekort aan vakbekwame journalisten verzwakt, verzwakt ook het systeem van *checks and balances* – een subtiel evenwicht van bevoegdheden en verantwoordingsplichten, voor een democratie van levensbelang. Een vrije pers speelt hierin de rol van rapporteur en controleur, waarbij zo objectief en compleet mogelijk wordt bericht over relevante politieke, bestuurlijke en maatschappelijke ontwikkelingen. Als er ergens bij de media sprake is van macht, dan is het bij de taak de macht te controleren met integere en betrouwbare journalistiek. En dan ook nog graag volgens de regels van het spel. De opleidingen tot journalist zouden meer aandacht kunnen besteden aan de ethische kanten van het vak.

Ook in de journalistiek zullen uiterlijke regels langzaam maar zeker moeten worden vervangen door innerlijke moraliteit. Macht en onmacht zijn onverbrekelijk met elkaar verbonden. Daar waar macht niet in dienst staat van emancipatie van de mens, ontstaat onmacht en misbruik. In de kerk van de martelaren in Palermo bevindt zich een mozaïek waar is te zien hoe Christus in

'Christus kroont koning Roger II', Mozaïek in Chiesa della Martorana Palermo

een eenvoudig gewaad de kroon plaatst op het hoofd van koning Roger II, die gekleed in zijn rijke koningsmantel, het hoofd deemoedig buigt. De koning ontvangt de macht uit handen van de hoogste dienaar van de mensheid. Iedere medeverantwoordelijke voor de publieke zaak en dus ook iedere hoofdredacteur, zou een prentbriefkaart van dit treffende beeld van het wezen van de macht op zijn of haar bureau moeten hebben om er elke dag heel even intensief naar te kijken.

Engelenwerk

door Jeanne Meijs (auteur en actief beeldend therapeut, gemeente Rotterdam)

Vertrouwen lijkt vandaag de dag samen te vallen met informatie. Als je maar genoeg informatie hebt verzameld via met name het internet, dan ken je de laatste cijfers en wetenschappelijke onderzoeken die je tot een mini-deskundige maken. Zo kun je bewust kiezen en weet je wat je doet als je ja of nee zegt tegen een inenting, tegen een school of tegen een voedingsadvies.

Eigenlijk baseren we ons dan niet op vertrouwen, maar op vermeende zekerheden. Aangezien het gemiddelde kind, de gemiddelde gezondheid en de gemiddelde school niet bestaan, klopt het landelijke, Europese of wereldwijde gemiddelde nou net niet voor je eigen persoonlijke situatie. Omdat we individueel en volwaardig mens zijn, hebben we inzichten nodig die bij de situatie passen. Naïviteit, gewoon maar doen wat iedereen doet en het allemaal over je heen laten komen, is ook geen alternatief. Het past niet meer bij de moderne ouder van boven de dertig, veertig jaar. Die kan niet meer terug naar de naïviteit van een jonge opvoeder van enkele generaties geleden of naar de tijd waarin de dokter of een leerkracht alles wisten en besloten voor je kind. Door eindeloos informatie te zoeken of door te proberen of er een weg terug is naar naïviteit kun je juist in een cirkel van onzekerheid en angst terechtkomen. Het vertrouwen dat je het goede doet of dat het goed komt in de opvoeding en het leven, is dan ver achter de horizon verdwenen.

Een voorbeeld: een wat oudere moeder, opnieuw zwanger en in haar zesde maand, vraagt me na een lezing angstig wat ik er van vind. Er is haar verteld dat zij elke dag haar kind in de buik moet voelen bewegen en als ze enkele dagen niets voelt, kan dat gevaarlijk zijn en moet ze naar het ziekenhuis ter controle. Misschien is ze zwanger van een dromerig kind of van een kind dat wakker is als zij slaapt. In ieder geval voelt ze maar weinig beweging en dus moest ze onlangs naar het ziekenhuis. Allerlei apparatuur werd aangesloten om te meten en een echo te maken.

De moeder bleef ondertussen angstig wachten op de uitslag. Wie kent dat niet? Sinds we zoveel kunnen meten is die uitslagenterreur een ware ramp. Hoe vaak wachten we, tot buiten ons wordt gezegd hoe het binnen in ons is?

Deze keer was het, zoals zo vaak, allemaal voor niets, de baby was springlevend al sprong die niet zo voelbaar rond. Ik vroeg de moeder of zij bij eerdere zwangerschappen ook zo geleefd had en dat was natuurlijk niet het geval. "Je kind leeft en groeit onder je hart, en dat is je enige werkelijkheid", zei ik. Niet de extern opgelegde controle-zekerheid van elke dag beweging moeten voelen, maar het interne vertrouwen dat je zekerheden ook zelf kunt leren ervaren en behouden in onze meet- en onzekerheidscultuur zijn de opdracht van moeder en kind. Terwijl ik met haar sprak begon het kind te trappelen en rond te draaien in de moederschoot, alsof het zich meer thuis voelde. Ik realiseerde me het teken waaronder dit kind de wereld binnenkomt. Het zal voortaan precies gevolgd worden in groei, gewicht, in voeding en in scholing. Leest het al op het niveau van groep 3 in de 3e maand?

Zinvolle samenhang

Argwaan lijkt de leidraad te zijn geworden en de vervanging van de natuurlijke naïviteit en het natuurlijke vertrouwen. Dat komt omdat het tijd is voor bewust vertrouwen, een vertrouwen dat het laatste woord heeft, maar moeilijk te bereiken is. Natuurlijk heeft een modern mens informatie nodig, maar niet tot in het oneindige. Natuurlijk heeft hij allerlei vragen en zorgen, maar niet eeuwigdurend.

Want, als er iets oneindigs ontstaat of iets eeuwigdurends, dan kun je beter overschakelen naar het gebied waar die thuis horen. Dat zijn geestelijke realiteiten uit de wereld waar het vertrouwen haar basis heeft. Als de Vaderwereld samenvalt met het goede en elk mensenkind uit die Vaderwereld is voortgekomen, dan is of wordt alles, al is het via vele omwegen, uiteindelijk toch weer goed? Nou, dat klinkt nu wel mooi, maar het helpt een angstige ouder niet meteen, als een kind in zeven sloten tegelijk aan het lopen is. Als je kind te laat thuis komt, als het verkeerde vrienden heeft of verslaafd raakt aan weer een nieuwe agressieve game ... dan zal de geestelijke realiteit toch dichter bij moeten komen, willen mensen niet het gevoel krijgen dat ze meteen www.degeestelijkewereld moeten raadplegen.

Er zijn inmiddels overal karikaturen opgedoken van de bewoners van de geestelijke wereld. Geesten, half-doden, engelen, spoken en andere niet-fysieke wezens zijn gewild in films en games. In de New Age wereld zijn engeltjes te koop! Ik heb de laatste jaren al een keer of drie een beschermengeltje gekregen dat mij voor alle narigheid zal behoeden, althans dat stond op het bijgevoegde papiertje. Nieuwe naïviteit?

De geestelijke wereld is inderdaad vol engelen en geestelijke wezens. Negen verschillende engelenrijken zijn er en die verschillen allemaal in alomvattendheid. Onze persoonlijke engel omvat al onze levens uit het verleden en het huidige, onze ware geestelijke kern en onze doelen. Een aartsengel omvat de hele biografie van een volk met eenzelfde spraak en kent de geschiedenis, de mensen en het doel van bepaalde groepen mensen. En een Archai (tijdgeest) omvat wat er in een bepaalde tijdperiode van lange duur op de aarde met ons mensen gebeurt. En dat is dan maar om te beginnen, want de zes engelenrijken daarboven omvatten nog veel meer.

Wat heeft dat met vertrouwen te maken? Dat weten kan een mens de realiteit laten ervaren dat alles wat er gebeurt, met je kind of jezelf,

voortdurend zinvol en samenhangend wordt doorleefd en geweten. Zelfs kun je gaan beseffen dat je als ouder begeleid wordt door je eigen engel en die van het kind. Of dat je leeft in een taalgebied waarin een aartsengel mee kan spreken als jij ergens geen woorden meer voor hebt. En dat je rustig kunt proberen om alles zijn tijd te geven, want de Tijdgeesten schenken tijd om te doen wat bereikt moet worden. Als je kind stilvalt of juist gestrest is of nooit op het vastgestelde ogenblik laat zien dat het iets kan, dan is vaak de vraag wat het in deze tijd komt doen en hoe dat gerealiseerd kan worden.

Hoe bouw je vertrouwen op?

Michaëla Glöckler (medische sectie van de Antroposofische Vereniging) zei tijdens een lezing, dat je ook de hoogste engelen rustig kunt benaderen voor datgene wat je in je werk wilt oplossen. Opvoeden is ook werken, hard werken zelfs. Engelen zijn altijd alomvattend dan je probleem én ze zijn werkzaam tussen mensen. Onze persoonlijke engel werkt vooral tussen ons en onze lotgevallen, kansen, weerstanden en ontmoetingen. Om vertrouwen op bewuste wijze op te bouwen, zouden we moeten leren om onze relatie met de engelenwereld te herstellen. Dan komt uit het eeuwige en oneindige rust en ruimte in het tijdelijke en in de engte van angst en gepieker.

Mijn engel was zo vriendelijk om enkele jaren geleden een handje te helpen. Ik kocht ergens een oud beduimd boekje en daar lag een velletje papier in, keurig beschreven in het Duits. Het ging over de negen engelrijken en was overgeschreven uit een boek van Siegfried Gussmann dat *Theologie und Erfahrung* heet. De negen engelrijken, waarvan de namen elk jaar in de Kersttijd klinken in de mensenwijdingsdienst, worden er als zielekrachten beschreven. Zielekrachten waardoor je als mens de werkingen van de betreffende engelen bereikt.

Deze te oefenen kan een weg zijn om een relatie aan te gaan met die engelen. Elke

angst, zorg en diepgevoelde verkramping kan zich oplossen als je ze in relatie brengt met het bijbehorende antwoord. Dat is hard en be-

wust werken! Want de oorzaak van elke mensenangst is een nog niet geopend vermogen tot verbinding met de engelenwereld.

'Engelen op de Jacobs ladder', William Blake (1806). Privé collectie

Die wereld is verbonden met de Vaderwereld van het goede en daarin wortelt elk vertrouwen.

Hieronder staat de tekst die ik per toeval(!) vond en waar levenslang aan en mee gewerkt wil worden. Het is een weg waarop we het nieuwe vertrouwen, in elke opvoedingssituatie en in elke levenssituatie, kunnen opbouwen. Die weg is dan de opvoeding van jezelf, waardoor er aansluiting ontstaat met de wijde en omvattende geestelijke wereld van relaties. Angst is in essentie niets anders dan het gevolg van afzondering. Komt daar het woord 'zonde' niet vandaan? Vertrouwen is verbondenheid. We zijn toe aan een nieuw verbond, omdat de wereld van cijfers en meten onze oorsprong is vergeten.

Zielenkrachten - Engelhiërarchieën

1. De kracht tot jezelf openen – Angeloi, persoonlijke engelen.
2. De kracht te werken uit gemeenschap – Archangeloi, aartsengelen, geesten van het vuur, van de volkeren.
3. De kracht om te beginnen, te starten – Archai, tijdgeesten of oerkrachten.
4. De kracht om je te uiten, te openbaren – Exusiai, geesten van de vorm, openbaarders.
5. De kracht tot begrijpen – Dynameis, geesten van de beweging, wereldkrachten.
6. De kracht van gehoor geven aan, een hogere en actievare vorm van gehoorzamen – Kyriotetes, geesten van de wijsheid, wereldleiders.
7. De kracht tot verdragen, uithouden, tolereren – Tronen, geesten van het willen.
8. De kracht tot ordenen – Cherubijnen, geesten van de harmonie.
9. De Liefde – Serafijnen, geesten van de liefde.

Ik geloof in jou

Als we ons steeds weer oefenen in het openen, het samenwerken, het opnieuw beginnen, het naar buiten brengen, het begrijpen en het gehoor geven aan wat we zo beluisteren; als

we uithoudingsvermogen ontwikkelen en in harmonie orde scheppen en het geloof in onze kracht tot het verbinden in liefde steeds weer veroveren, dan reiken de engelen onze moeizaam gevulde emmertjes elkaar aan. Dan weten we dat we niet elke situatie onder controle hebben en dat we niet zeker weten of alles zo gaat als wij het bedacht hebben of zoals we het graag zouden willen. Maar we leren wel te vertrouwen op het goede. Daar wordt elk kind innerlijk door bewogen.

Kinderen ervaren het vertrouwen dat ze krijgen als een bevestiging van wie ze zijn. Dat gaat dus veel verder dan de bevestiging van wat ze kunnen. Daarom noemen we vertrouwen ook vaak: geloven. Dan kun je boven jezelf uitgroeien. Want vertrouwen hebben dat het met een kind goed komt, dat het iets heus wel kan of dat het iets wat mislukt is weer kan herstellen en opbouwen, dat vertrouwen tilt een ander op naar de plek waar hij nog niet is.

Kinderen kijken vaak hun opvoeders aan als ze iets willen gaan doen waarvan ze voelen dat het moeilijk is of waar ze bang voor zijn. Die blik leren zien en dan niet alleen mooie woorden gebruiken, maar het kind diep in de ogen kijken en je hele hart leggen in die blik, zodat het kind zien kan dat jij het helemaal vertrouwt, daar gaat het om. Want vertrouwen is een werkzame collega van de liefde. Vertrouwen is zo kostbaar, dat het in het kind het beste oproept. Als er toch iets mislukt of fout gaat, kan dit vertrouwen opnieuw opgebouwd worden, maar dan met kleinere stapjes.

Een gokverslaafde jongere van rijke ouders leende ik eens mijn eigen krappe huishoudgeld. De eerste keer was hij het kwijt. Toen leende ik het hem in vertrouwen opnieuw. Dat riep een heilige woede in hem op, waaruit hij de kracht putte om de keer erop niet toe te geven aan de verleiding het te verbruiken. Zo klom hij uit het dal. Dat vertrouwen te geven vroeg moed en liefde, maar het vertelde de jongere dat er nog iemand was die in hem geloofde. Daar ontspringt een bron.

*'Michaël weegt de zielen', detail uit 'Het laatste oordeel' van Rogier van der Weyden (1451),
Beaune (zie ook de opmaat van Ton Besterveld op pag. 1)*

Op de groei

In de serie 'Op de groei' komen uiteenlopende aspecten van de religieuze opvoeding – van voor de geboorte tot na de puberteit – aan de orde. De naam van de serie duidt zowel op de groei van het kind, als op de groei die de opvoeder zelf gaandeweg doormaakt. In deze bijdrage schrijft vrijeschool leraar Joep Eikenboom over de draak, over beelden van het boze in de opvoeding.

Vertel verhalen over het goede en het boze

door Joep Eikenboom (leraar Dordse Vrije School, Dordrecht)

Een rode flanellen doek om haar hals met een knijper vastgemaakt en een te grote leren ceintuur om haar middel hadden mijn vijfjarige dochter tot Michaël omgetoverd. Het buurmeisje, dat niet bekend was met vrijeschool gewoontes, was met graagte bereid om de Draak te spelen. Zij leefde zich fantasistisch in in die rol, lag onder een groene lap en liet voortdurend een gevaarlijk 'Grrr, grrr', horen. Tenminste, tot het moment dat Michaël de draak had verslagen. Toen pakte Michaël de draak bij z'n kleedje vast, zei: "Kom maar, draak", en leidde hem als een hondje aan z'n nekvel door de kamer.

Met het grootste gemak diende een kwart jaar later dezelfde rode doek als het gewaad van Maria, met daarover een onmisbare blauwe lap als mantel. In zo'n uitdossing blij je in je eentje Maria te kunnen zijn en tegelijk de 'voorste Engel', die het Christuskindje naar de aarde brengt.

Zo spelen kleuters: ze doen, ze leven in de wil. Hun denken speelt zich af in beelden, want alle kleine kinderen zijn beelddenkers. Het is de kracht van het fantasiospel. De kleintjes spelen hun wereld concreet uit: over onze werkelijkheid van de zintuigindrukken leggen zij een zelfgeschapen sluier van

De Draak

fantasie. Spelend en levend in beelden verwerven zij zich hun plaats in de wereld.

Dagwereld, nachtwereld

Na ongeveer het zevende levensjaar is de kracht van de fantasie in het kind nog steeds aanwezig, maar wordt zij op een andere manier werkzaam. Door middel van het gesproken woord in verhalen werkt de schepende fantasie dan in het innerlijk van het kind. Met open blik lijken kinderen te kijken naar een verteller, maar innerlijk zien zij de door de verteller opgeroepen scenes van het verhaal voor zich. Vooral wanneer de verteller ook zelf innerlijk de beelden van het verhaal voor zich ziet.

Het verhaal metamorfoseert dan van een innerlijk beeld bij de verteller, via het door de klanken van de taal uiterlijk hoorbaar geworden verhaal, tot (opnieuw) een innerlijk beeld bij het luisterende kind: innerlijk zichtbaar, uiterlijk hoorbaar, innerlijk zichtbaar. De fantasie is ook hier weer de sterke scheppende kracht. Kinderen zien zelfs beeldelementen die niet eens verteld worden. Zij vullen zelf het verhaal innerlijk aan.

Wanneer we op zoek gaan naar de wereld van de beelden, de wereld van de oerbeelden en de fantasie, dan vinden we die op de grens van waken en slapen, tijdens de momenten van het dromen. Onze belevenissen van de dag, de roerselen van ons innerlijk en de staat van onze lichamelijke constitutie kunnen in ons bewustzijn naar boven komen tijdens de overgang tussen waken en slapen, slapen en waken. In het korte moment tussen wakker zijn en de werkelijk diepe slaap dromen wij.

Bij kinderen voor het zevende jaar geschiedt dat op een heel andere manier en het schoolkind droomt weer anders dan de kleuter en de volwassene. Voor de volwassene zijn het de momenten waarop de zintuigen zwijgen en waarop ook wij kunnen binnengaan in de wereld achter de dingen. Want achter de sluier van de concrete zintuigen ligt een reële wereld van levenbrengende krachten. Daar heeft ook de fantasie haar thuis. Wat in ons

organisme plaats vindt aan stofwisselingsprocessen – gezond of ongezond – kan in droombeelden in ons bewustzijn oplichten. Overdag blijft die wereld onder het oppervlak van het dagbewustzijn.

Wanneer we de dagwereld om ons heen verlaten, kijken onze ogen niet meer naar buiten maar kijken zij naar binnen en spiegelen onze lichamelijke conditie. Daarnaast kunnen ook de in ons innerlijk afgedrukte belevenissen van de dag in droombeelden gespiegeld worden. Heel soms duiken belevenissen als beelden, die de ziel heeft in de wereld van de diepe slaap, de wereld van de geest, in het bewustzijn op.

Vóór het zevende jaar slaapt en droomt het kleine kind anders dan de volwassene. Het betreedt niet op dezelfde manier de wereld van de nacht, omdat het kleintje ook gedurende de dag de zintuigwereld anders waarneemt dan de volwassene. Overdag leeft de jonge ziel nog verbonden met de omgevende wereld van de levenskrachten, zoals water de wereld van de vissen vormt. Tussen zeven en veertien jaar verhuist het schoolkind als een amfibie van het water naar het land, wanneer zo rond het negende levensjaar de zintuigen zich openen voor de kale zintuiglijke werkelijkheid, omdat de levenskrachten zich steeds verder losmaken van het organisme.

Leren vertrouwen in de eigen kracht

Het machtige beeld van Michael en de Draak is niet alleen een beeld van de hemelse wijsheid die het boze overwint, een beeld van het licht tegenover de duisternis. Het beeld staat ook voor het geestelijke inzicht van de mens, dat lagere driften en begeerten kan omvormen. Wil je werkelijk mens worden, dan streef je ernaar je boven je lagere zelf te verheffen. En zo staat het beeld van Michael en de Draak ook voor het licht van het denken, dat de stofwisselingsprocessen in de mens vorm kan geven: een beeld van de verbindende lichtprocessen in het zenuwstelsel tegenover de chaotiserende krachten van de stofwisseling.

Michaël strijdt met de Draak

In de beeldenwereld van de fantasie doen de vernietigende krachten die in de stofwisseling werkzaam zijn zich werkelijk voor als draken en monsters. Sommige kinderen kennen die beelden, wanneer ze opdoemen tijdens nachtelijke momenten van angst: "Mama, er zit een eng beest onder m'n bed!" Andere kinderen, vaak jongetjes, zijn er gek op en sparen alles wat met monsters of dinosaurussen te maken heeft. Op die manier leren zij die krachten te temmen en innerlijk een plaatst te geven. Daarom hoort bij Roodkapje ook de Wolf, heeft Sneeuwwitje een boze Stiefmoeder en heeft Harry Potter de verschrikkelijke Voldemort als tegenstander. Dat soort verhalen zijn kleine drama's, die als voeding voor de ziel het kind voorbereiden en sterken. Ze zijn werkzamer en krachtiger dan welke moraliserende of intellectuele uitleg dan ook. Beredeneren is iets voor de puber en de volwassene. Het is grote-mensen-kennis, waar het kleine kind nog lang niet mee verveeld hoeft te worden. Intellectuele uitleg doet, als een teveel aan licht, de levenbrengende kiemkracht van de fantasie teniet. In verhalen kunnen kinderen de meest diepe wijsheden en waarheden opnemen. Dat je aan kinderen alles moet uitleggen, wordt tegenwoordig vaak gepropageerd, maar verhalen werken vele malen sterker dan vermaningen en uitleg.

Je moet daarbij een verteld of voorgelezen verhaal natuurlijk niet verwarren met een film of video. Bij een gehoord of (zelf) gelezen verhaal kan het kind zijn eigen beelden en voorstellingen scheppen. Filmbeelden werken als verblindend licht op de levenbrengende kracht van hun fantasie; de ziel van het kind verstart erdoor als een konijntje in het licht van een stroperslamp.

In de wereld waarin onze kinderen opgroeien, breekt vaak de hel los. Sinds de twee wereldoorlogen en ook in onze

tijd van aanslagen en terrorisme kent de mensheid zulke ontmenselijke vormen van het kwaad als in geen enkele tijd daarvoor. Hoe kunnen wij de kinderen daarop voorbereiden? De keuze tussen goed en kwaad zit namelijk in de mens zelf.

Het kind wordt middels de beeldentaal van verhalen geholpen om een verhouding te krijgen tot al het boze en angstaanjagende in de wereld om ons heen. Door verhalen leert het kind vormen van het boze kennen, maar het kan zich ook vereenzelvigen met de hoofdfiguren, die het boze weten te keren. Door die voorbeelden kan het kind vertrouwen leren krijgen in de eigen kracht en moedig worden. Daarbij kan het kind ook leren dat de wereld niet alleen angstaanjagend is maar dat er ook goede en behulpzame machten te vinden zijn. De wereld bestaat tussen licht en duisternis; tussen licht en duisternis ontstaan alle kleuren. Noch in het licht, noch in de duisternis kunnen we de kleuren zien, alleen in het samenspel van die twee wordt de wereld zichtbaar. Voor het kind zijn verhalen waarin zowel het goede als het kwade optreedt, voeding voor de ziel. Uit het beeld van Michael en vooral ook van de Draak kan het kind vertrouwen putten om zichzelf en de wereld te leren kennen en om de toekomst met moed tegemoet te gaan.

Albert Schweitzer (1875-1965)

door Marjolein te Pas (geestelijke in de gemeente Driebergen)

"Ik roep de mensheid op tot de ethiek van 'eerbied voor het leven'. Deze ethiek maakt geen onderscheid tussen meer of minder, hoger of lager leven ... want wie van ons weet welke betekenis een levend wezen voor de wereld, voor de kosmos heeft?... Een denkend geworden mens beleeft de noodzaak om al het levende dat leven wil met eerbied en medeleven tegemoet te treden."

Albert Schweitzer werd op 14 januari 1875 te Kaysersberg in de Elzas geboren. Zijn vader was predikant en kort na de geboorte van Albert verhuisde het gezin naar Günsbach, een klein dorp tussen de wijngaarden. Na de geboorte werd de zuigeling geteisterd door koorts. Gemeenteleden zeiden tegen elkaar: "Das Büble ischt die erschte Beerdigung wo der neue Pfarrer halte wird."

De kleine Albert genas echter en werd een oergezond mensenkind. Van jongs af had hij een buitengewone verhouding tot de natuur. De heuvels bij Günsbach noemde hij zijn 'metgezellen'. Zij beschutten en vergezelden hem tijdens zijn wandelingen. De aarde was voor hem een levend, ademend, heilig wezen. Een rots in de buurt schonk hem een ideale schuilplaats waar hij in verdwijnen kon om te peinzen en te dromen. Van een dier of een mens met pijn raakte het gevoelige kind buiten zichzelf.

Albert Schweitzer, 7 jaar oud

's Avonds, na het avondgebed met zijn moeder, voegde hij stillemetjes toe: "Lieve God, bescherm en zeggen niet alleen de mensen, maar alles wat ademt..."

Relatie tussen pijn en geluk

Hij nam zich voor schaapsherder of zwijnenhoeder te worden. Eens ging een vriendje met hem op vogeljacht. Op het moment dat Albert een scherpe kiezelsteen in een katapult plaatste, het elastiek naar achteren trok en mikte, begonnen de kerkklokken te luiden. Voor hem was het geluid van die klokken een teken uit de hemel. 'Gij zult niet doden', schoot er door zijn hoofd en hij smiet de katapult weg. Het gewicht van dit gebod nam in de loop van zijn leven toe.

Joie de vivre heeft Albert in zijn kindertijd niet gekend. Hij was een verlegen, stil, gereserveerd, hartstochtelijk, koppig en in zichzelf gekeerd kind. In de wereld van de verbeelding had hij een groter vertrouwen dan in de wereld die hij om zich heen zag. Van school had hij een afkeer. Lezen en schrijven leerde hij, onwillig als hij was, met grote moeite, maar van muziek genoot hij. De oude piano van zijn opa in de pastorie had zijn volle interesse. Hij leerde noten lezen. Met nauwelijks acht jaar verving hij al de organist in de kerk van Günsbach.

Desondanks waren zijn ouders ten einde raad. Zijn dagdromen, plotselinge drift, zenuwachtig gegiechel brachten hen tot wanhoop. Ten slotte riepen zij de hulp in van Louis en Sophie Schweitzer, peetoom en -tante van Albert, en vroegen hen hun weerbarstige kind in huis te nemen. Zo groeide Albert vanaf zijn tiende jaar in de geestdodende industriestad Mühlhausen op. Oom Louis was schoolinspecteur en tante Sophie leidde de huishouding met strakke hand. Zij waren strikt en streng en hun leven werd beheerst door de klok. Minutieus stelden zij de tijden vast voor pianoles en -studies, huiswerk en lezen. In plaats van te studeren, bedacht Albert tegendraads eigen muziek en improviseerde.

Slechts één man was in staat de innerlijke weerstand en terughoudendheid van de

jongen te doorbreken. Zijn naam was Eugen Münch, organist van de kerk van Sint Stefanus. Zijn genie beheerste het muziekleven van Mühlhausen. Toen Albert veertien jaar was, ging hij bij hem op les. Münch ergerde zich ontzettend aan de gereserveerde jongen. "Het is tijdsverspilling jou iets te laten voelen. Heb je eigenlijk wel gevoel in je?" riep hij eens uit. "Je verdient het niet zulke mooie muziek te mogen spelen. Je zult deze muziek net zo vermoorden als je alle andere muziek tot nu toe vermoord hebt!" Albert nam de bladmuziek op (*Lieder ohne Worte* van Felix Mendelssohn) en ging gebelgd naar huis, ditmaal vast besloten zijn leraar te laten horen wat hij waard was. Toen hij de muziek een week later voorspeelde, was zijn leraar zo ontroerd dat hij de jongen alleen bij de schouders kon pakken om zijn waardering te tonen. Nooit beschuldigde hij Albert meer van een gebrek aan gevoel.

Binnen een jaar mocht hij de orgelbegeleiding van Brahms' Requiem spelen in de kerk, terwijl het orkest speelde en het koor zong. Vanaf dat moment beseftte hij dat hij tegen de ervaring van pijn ten strijde kon trekken en dat hij begaafd was. Zijn kindertijd was bitter, maar in zijn jeugdijaren leerde hij vreugde en geluk kennen. Hij begreep dat er tussen het geluk dat hij nu voelde en het intense bewustzijn van pijn dat zijn kindertijd overschaduwde, een relatie moest zijn. Op school kreeg hij interesse voor geschiedenis en natuurwetenschap en hij besloot zich op de studie te werpen. De gedachte kwam in hem op, dat wat eenmaal begonnen was ook afgemaakt moest worden. Na het gymnasium begon hij theologie en filosofie in Straatsburg te studeren en muziek en orgel(bouw) in Parijs.

Zijn zoeken is voorbij

Toen hij eenentwintig was, vroeg hij zich af: wat nu? Overal om zich heen nam hij zoveel leed, armoede, pijn en verdriet waar. Kon hij wel eindeloos verder gaan met zijn gelukkige en veelzijdige bestaan? Waarom had God juist hem een goede gezondheid gegeven,

een zorgzame familie waar hij van hield en zoveel wonderbaarlijke talenten? Was het niet zijn plicht zijn gaven met anderen te delen, maar hoe dan?

Hij besloot zijn theologie-, filosofie- en muziekstudie af te maken en al zijn bekwaamheden tot zijn dertigste tot het uiterste te ontwikkelen. Met dertig jaar zou hij alles loslaten en de rest van zijn leven gaan wijden aan het helpen van de lijdende mensheid.

Albert werd hulpprediker in de Sint Nicolaas-kerk in Straatburg, terwijl hij afstudeerde. Hij schreef boeken, gaf orgelconcerten en doceerde aan de universiteit. Op een dag merkte hij een jonge vrouw op die naar zijn preek was komen luisteren. Hij besloot haar aan te spreken en vroeg wat zij van zijn toespraak vond. "De stijl laat veel te wensen over", zei Helene, "en je Duits klinkt nogal ... onhandig." Zo leerde hij de vrouw kennen met wie hij later trouwde en die zoveel voor hem

zou gaan betekenen. Zij was onderwijzeres, studeerde daarna maatschappelijk werk, om ten slotte de verpleegstersopleiding te volgen. Negenentwintig was Albert Schweitzer toen hij op een avond in het najaar van 1904 in zijn studeerkamer zat te werken en vluchtig een tijdschrift van de Parijse zendingsvereniging doorbladerde. "Zonder na te denken sloeg ik het tijdschrift open, dat in mijn afwezigheid door iemand op mijn tafel was gelegd. Mijn oog viel op de titel van een artikel: De noden van de missie in Kongo." Het artikel ging over zwarte mensen die in de oerwouden van Frans Kongo aan verschrikkelijke ziektes leden en afschuwelijk te lijden hadden van tovenaarsdokters. De schrijver smeekte de lezers, 'op wie het oog van de Meester reeds rustte', een besluit te nemen en zich aan het dringend noodzakelijke werk te gaan wijden. "Mannen en vrouwen, antwoordt eenvoudig op de roep van de Meester en zeg: Ja, ik kom." Al-

Albert Schweitzer aan zijn piano in Lambaréné

bert sloot bedaard het blad en ging rustig verder met zijn werk. Hij wist dat zijn zoeken voorbij was.

In 1906 ging hij, tot verbijstering van zijn familie en vrienden, medicijnen studeren met het doel, eenmaal arts, voorgoed naar de oerwouden van Afrika te vertrekken. In 1912 studeerde hij af. Op 18 juni van dat jaar trouwde hij met Helene. Zij was inmiddels gediplomeerd verpleegster en wilde hem terzijde staan bij zijn medische werk. Op Goede Vrijdag in 1913 vertrok het echtpaar per trein met zeventig kisten aan geneesmiddelen en geneeskundige voorraden. Op Paaszondag speelde Albert Schweitzer nog een laatste keer op het orgel van de Sint Sulpice in Parijs. Na afloop kreeg hij als dank van de Parijse Bachvereniging een piano met orgelpedalen cadeau, verpakt in een met lood beklede kist, om het instrument te beschermen tegen het vochtige, tropische klimaat. Dezelfde dag vertrok het echtpaar naar Bordeaux, waar het stoomschip 'Europe' klaarlag dat de volgende dag uitvoer in de richting van hun allergrootste improvisatie: Lambaréne.

Eerbied voor het leven

In september 1915 ontving Albert Schweitzer een dringende oproep om bij een zieke vrouw in N'gomo (Kongo, Afrika) te komen. Op een rivierboot maakte hij de lange reis naar haar toe. Hij zat op het overvolle dek van de stoomboot tussen een heleboel andere mensen en dacht na over de manier waarop mensen leefden en elkaar behandelden. Oververmoeid was hij en moedeloos. De woedende wereldoorlog raakte hem diep. Zijn afschuw voor het geweld en de verschrikkingen die mensen elkaar aandeden ging gepaard met een gevoel van schaamte en schuld. Behandelden dieren elkaar niet vaak menselijker dan mensen deden?

Een opperhoofd van de Pahuinstam had hem gevraagd waarom de blanken met elkaar vochten en elkaar doodden; waarom kwamen zij niet voor een bespreking bijeen en hoe konden zij in vredesnaam al die doden beta-

len? Schweitzer had geen poging gedaan hem de oorlog uit te leggen. Hij zei slechts dat er 'iets verschrikkelijks' was gebeurd, iets dat bijna buiten het bereik van de menselijke macht lag en misschien bijna buiten de macht van God. Hoe kon hij de donkere man uitleggen dat blanken weliswaar het evangelie naar Afrika brachten, maar elkaar doodden en de opdracht van liefde in de wind sloegen?

"Hoe", vroeg hij zich af, "zou er een huwelijk tot stand kunnen komen tussen de onbuigzame, starre westerse geest en de eenvoudige goedheid van het christendom?" Hij kende geen antwoord, maar wist wel dat er een antwoord moest worden gevonden op deze vraag, want anders zou de westerse beschaving stellig doodbloeden. Hij voelde zich als iemand die met zijn volle gewicht tegen een ijzeren deur leunde die niet meegaf.

"Tegen zonsondergang, dicht bij het dorp Igendja, voeren we langs een eiland dat midden in de brede rivier lag. Op een zandbank ... sjokten vier nijlpaarden met hun jongen in onze richting. De nijlpaarden observerend kreeg ik ineens een ingeving. 'Eerbied voor het leven' flitste er door mij heen." Die vier woorden werden de sleutel, waardoor de ijzeren deur geopend kon worden. Hij nam waar hoe de nijlpaarden zich om hun jongen bekommerden en begreep als bij ingeving waarom mensen elkaar zo slecht behandelden: zij wilden niet om elkaar geven. Maar door eerbied te ontwikkelen voor het leven, voor elkaar, voor alle andere levende wezens op aarde en voor de kosmos, zou de mens kunnen genezen en groeien en meer de mens kunnen worden zoals de Schepper hem gedacht heeft.

Schweitzer besloot om op de woorden 'Gij zult niet doden' en 'Eerbied voor het leven' zijn ethische filosofie te bouwen en voortaan met intense toewijding ieder levend wezen, ieder blad, ieder insect, ieder dier en ieder mens in gedachten heilig te verklaren en als zodanig te benaderen en te behandelen. Zijn credo werd: Ik ben het leven, dat leven wil, te midden van leven, dat leven wil.

Boeken

De benauwenis van je gekwetste ik

De spirituele betekenis van vergeving

Sergej Prokofieff

2011 Perun boeken

door Nelle Amons (gemeente Driebergen)

Het is heel verheugend dat er in 2011 een tweede, herziene Nederlandse vertaling van het boek *De spirituele betekenis van vergeving* van Prokofieff is verschenen. Hij schrijft: "Als er één ziele-eigenschap is, die we ons in deze tijd eigen zouden moeten maken, is dat de vaardigheid om vergiffenis te kunnen schenken en tot verzoening te kunnen komen."

Rittelmeyer, een van de stichters van de Christengemeenschap, noemde de bede uit het Onze Vader 'En vergeef ons onze schulden, gelijk ook wij vergeven onze schuldenaren' dé bede voor ons tijdperk, een tijdperk waarin de mensheid met name te maken krijgt met het kwaad in al zijn verschijningsvormen. We hoeven daarbij alleen maar te denken aan de twee wereldoorlogen, alle oorlogen die nog woeden en alle conflicten die met geweld worden uitgevochten. Prokofieff noemt de onderlinge verhouding

tussen de polair tegengestelde begrippen 'schuld' en 'vergeving' een soort barometer waaraan we kunnen aflezen in hoeverre de christelijke impuls, die direct met vergeving en verzoening verbonden is, in onze tijd werkzaam is. De innerlijke krachten tot vergeving zijn echter bij de mens van nu – in deze tijd van de bewustzijnsziel – zwak ontwikkeld, zegt hij. Waarachtige vergeving is namelijk alleen mogelijk vanuit het volledig ontwikkelde, individuele ik, dat vanuit de ziel een weg naar het hogere Ik zoekt. En met die ontwikkeling zijn we nog niet ver gevorderd.

In de bede uit het Onze Vader 'En vergeef ons onze schulden' richt het dagelijkse ik zich tot het hogere Ik. Het dagelijkse ik is niet in staat geweest zichzelf, zijn lot én zijn verhouding tot zijn sociale omgeving te vrijwaren van het gif van haat, wraakzucht en rancune en heeft daarmee schuld op zich geladen. Maar de bede voegt toe: 'zoals ook wij vergeven onze schuldenaren'. Ook wij kunnen, als wij vergiffenis schenken, op onze beurt gezond makend werken in onze sociale omgeving. Vergeving is een krachtbron die vanuit de individuele mens uitstroomt in zijn leefomgeving, tot in de wereld van de geestelijke wezens en tot in

toekomstige tijden. De mens die wil leren vergeven betreedt een weg, die hem kan leiden tot een ervaring van en mogelijk zelfs een ontmoeting met de herrezen Christus, die vele woorden van vergeving heeft gesproken. Zijn 'Vader, vergeef het hun, want zij weten niet, wat zij doen' kan een licht op deze weg zijn. Prokofieff reikt in zijn gedachtengangen heel ver, betreft er verrijkende antroposofische gezichtspunten bij, maar die hoeven geen beletsel te vormen om het daardoor niet gemakkelijke boek te gaan lezen. Want je kunt het al lezend ervaren als een dringende oproep om op weg te gaan en te proberen je de vaardigheid eigen te maken om vergeving te kunnen schenken en je het vermogen tot verzoenen eigen te maken.

Toen ik deze bespreking schreef, was het Hemelvaart. Die ochtend, door de preek, dacht ik: 'zo is het met vergeving ook. De benauwenis van je gekwetste ikje wordt plotseling doorbroken als je innerlijk kunt besluiten de weg van vergeving en verzoening te gaan; een weg

die kan leiden tot in de wolken, waaruit misschien ooit eens een klein vruchtbaar regentje voor andere mensen kan neerdalen!'

Bij het ter perse gaan van dit nummer bereikte ons het bericht dat Sergej Prokofieff op zaterdag 26 juli 2014 in Dornach onverwacht door de poort van de dood is gegaan. Hij heeft zeer veel betekend voor de Christengemeenschap, ondermeer bij de stichting in Rusland, de vertaling van teksten en als docent op het priesterseminarie. (red.)

Een bemoedigend tweeluik

Kan eenzaamheid zinvol zijn?

Renée Zeylmans

Uitg. Cichorei 2013, 72 p. €14,50

Kan lijden zinvol zijn?

Renée Zeylmans

Uitg. Cichorei 2013, 88 p. €14,50

door Judith Slokker (gemeente Alkmaar)

Een kleine schat aan prachtige gedichten, citaten en meditatie met wijsheid en troost uit alle windstreken heeft Renée Zeylmans voor ons verzameld. De verzameling is zorgvuldig gekozen en ademt een zekere doorleefdheid en ervaring met de beide thema's. Zoals een echte wijnkenner je iets veel verfijnders aan zal bieden dan de overtuigde niet-drinker. Renée Zeylmans lijkt de lezer te willen bemoedigen en met de door haar gekozen citaten lukt dat zeer zeker.

Toch doen de beide titels meer verwachten. Kan eenzaamheid zinvol zijn? Kan lijden zinvol zijn? Wie zichzelf die vragen stelt kan bemerken dat het eigen antwoord erop verschilt, al naar gelang de diepte van de actueel ervaren eenzaamheid resp. het ervaren lijden. Als ik er niet midden in zit, ga ik er vanuit dat ze zinvol zijn. Als ik er echter middenin zit ervaar ik een tweestrijd tussen een zachte stem die me toevertrouwt dat dit zin heeft en een stem die luidkeels verkondigt dat deze onzin op moet houden. Uit naam van welke

van de beide partijen is de vraag gesteld? De vertrouwende partij heeft de vraag niet nodig, voor haar is ze retorisch. De protesterende partij stelt de vraag, maar zij laat zich niet zomaar overtuigen door mooie citaten.

Wat de protesterende partij zou kunnen overtuigen – en de vertrouwende partij zou kunnen sterken –, zou een beeldende beschrijving zijn van eigen ervaringen. In beide boekjes geeft Renée Zeylmans aan, dat je pas kunt spreken of schrijven over eenzaamheid en lijden als je het zelf hebt meegemaakt en dat zij zelf er pas over kan schrijven nu ze grotendeels door haar leven heen is. Dit lezende verheugde ik me op een beschrijving van de rijke ervaringen waaruit ze ongetwijfeld kan putten. Hoe heeft zij de zin van haar eenzaamheid en haar lijden gevonden? Was die zin in elke moeizame situatie al te herkennen? Of werd de zin pas later duidelijk? Kon ze merken dat haar vertrouwen in de zinvolheid groeide, waaraan

kon ze dat merken? Kent ze ook die luidruchtige stem, hoe is zij daar mee omgegaan?

Ze stelt dat schrijven een worsteling is en dat het niet eenvoudig is woorden te geven aan deze fundamentele ervaringen. Dat wordt al lezend duidelijk. Haar rijke ervaringen vanuit verschillende perspectieven stipt ze slechts kort en in algemene bewoordingen aan. De vraag naar het ervaren 'hoe' blijft onbeantwoord. Ze wisselt zonder aankondiging van de diepe ervaring naar het meer algemene afgezonderd zijn, dat voortvloeit uit het feit dat we ons door onze zintuigen tegenover de wereld geplaatst voelen. Hoewel ze eigen tekst en citaten afwisselt, vormt haar eigen tekst toch geen duidelijk kader voor de citaten. De protesterende stem laat zich er niet door overtuigen. Wie echter de behoefte aan herkenning door gedeelde smart los kan laten, vindt in dit tweeluik een grote hoeveelheid bemoedigende citaten die zeer de moeite waard zijn.

